

Geografi och postkolonial teori

– Peet, Harvey och närvaron av postkoloniala influenser

Inledning

Emellanåt efterfrågas ett tydligare utbyte och en tydligare integrering mellan postkolonial teori och utvecklingsgeografi, inklusive vissa delar av det politisk geografiska fältet (se exempelvis Mercer *et al.* 2003; Sharp 2009). En sådan integrering anses kunna berika båda fälten genom att ge postkoloniala teorier en skarpare materiell bas och genom att fördjupa utvecklingsgeografien och ytterligare avkolonisera vår kunskap och analys av marginella områden i exempelvis Afrika och Asien. Men hur ser då relationen ut mellan den postkoloniala och kulturgeografiska teori som diskuterar frågeställningar kring ojämlikhet, förtryck och globala orättvisor? Denna artikel syftar till att, utifrån ett mindre antal texter, diskutera dessa ansatsers relation till varandra och vad det finns för eventuella tecken på att inriktningarna integreras.

Ania Loombas *Kolonialism/Postkolonialism – en introduktion till ett forskningsfält* (2005) och Joanne Sharps *Geographies of Postcolonialism – Spaces of Power and Representation* (2009) tjänar i stor utsträckning som ramverk för diskussionen. Frantz Fanons *Svart hud, Vita masker* (1995, i original 1952) och Edward Saids *Orientalism* (2000, i original 1978) utgör sedan två exempel på klassiska postkoloniala djupdykningar, som delvis präglas av frånvaron av materiell analys.

Som kontrast till dessa diskuteras David Harveys *Den Globala Kapitalismens Rum – På väg mot en teori om ojämna geografisk utveckling* (2009) och Richard Peets *Geography of Power – the making of global economic policy* (2007). Både Harvey och Peet är tydligt marxistiskt influerade i sin analys av global utveckling och torde tillhöra den del av kulturgeografien som uppmaningen om ökad integrering riktar sig till. Artikeln inleds med en nödvändig diskussion kring postkoloniala studier och begrepp och övergår sedan till att diskutera postkolonial teori i relation till Peets och Harveys analyser av global utveckling.

Postkoloniala studier och begrepp

Vad är det postkolonial teori försöker säga oss, och på vilket sätt skiljer den sig från annan utvecklingsteori? Vad tillför den postkoloniala begreppsapparaten som inte rymdes inom den klassiska utvecklingsteorin. I likhet med mycket utvecklingsteori finns hos postkoloniala forskare ett starkt intresse för historien, men det är oftast andra dimensioner av historien som lyfts fram. Stor vikt läggs vid långsiktig kunskapsproduktion, kunskapspridning och hur makt och kunskap har utvecklats ur varandra i ett växelspel som pågått och tillåtits pågå under århundraden.

Dagens samhälle, vårt sätt att se på oss själva och andra ses som en produkt av en lång historisk process. Det bärande temat i *Orientalism* (Said 2000) är exempelvis kopplingen mellan den faktiska makten över geografiska områden och kunskapen om dessa områden, även om det hela tiden är det sistnämnda som står i fokus. Enligt Said var orientalismen som idé både en slags förutsättning för imperialism och kolonialism och en effekt av desamma. Han skriver om orientalismen som den ”intellektuella makt” (ibid:114) vars kärna är en ”outplånlig indelning i västerländsk överlägsenhet och orientalisk underlägsenhet” (ibid:115). Etablerandet av orientalismen som idé möjliggjorde imperialismen genom att utgöra ett slags ramverk för att motivera och rättfärdiga ett kolonialt maktövertagande. Said talar därför om orientalismen i termer av en ”politisk vision” (ibid:117) som i första hand syftade till att framhäva skillnader mellan Västerlandet och Orienten, och då naturligtvis det ena som mycket bättre och viktigare än det andra.

Loomba (2005:23f) är inne på ett liknande resonemang när hon skriver att själva definitionerna av ord som koloni och kolonialism i sig själva ofta inneburit ett osynliggörande av koloniserade folk och samhällen i sitt ensidiga fokus på kolonisatörerna och den uppbyggda kolonin. Och även om kolonialism och koloni har en längre historia än den Europeiska kolonialismen så menar Loomba att de senaste 500 åren har inneburit någonting radikalt annorlunda genom att den koloniala expansionen varit så tydligt kopplad till kapitalismen och därmed inneburit helt nya koloniala praktiker, metoder och anspråk

som förändrat världen på ett mer omvälvande sätt (ibid:25).

Loomba diskuterar giltigheten i prefixet ’post’ i begreppet postkolonialism och konstaterar att ’post’ i betydelsen ’efteråt’ är en dålig beskrivning av de koloniserade samhällena och deras befolkningars situation. För de flesta som levt under kolonialismen är det mycket lite som har förändrats sedan den formella kolonialismen övergavs. Förtryck och hierarkier ser likadana ut och för dessa människor och samhällen finns det ingen anledning att tala om något ’efteråt’ då de fortfarande lever mitt uppe i de strukturer som grundlades under kolonialismen. I länder som Indien finns det dessutom många samhällen och folkgrupper som känner sig lika formellt koloniserade och ofria idag som under den brittiska regimen (ibid:28ff). Loomba lyfter också fram det utvecklingsteoretiska begreppet nykolonialism som kompletterande men menar att många samhällen måste beskrivas som postkoloniala, för att inte föringa den formella avkoloniseringens betydelse, men också nykoloniala, för att synliggöra det ekonomiska, politiska och kulturella förtryck som fortfarande präglar dessa samhällen (ibid:28).

Loomba landar i en förståelse för postkolonialism som något som inte i första hand beskriver eller förklarar det som följer efter kolonialismen utan som ett kunskapsfält som ifrågasätter den koloniala dominansen, som studerar kolonialismens långtgående och långsiktiga effekter och som strävar efter att synliggöra de människor och samhällen som utsatts för kolonialismens verkningar. Med en sådan definition kan exempelvis

afrikan-amerikaner identifiera sig och identifieras som koloniala subjekt och vara en del av postkoloniala studiers undersökningsfält. Detta innebär i praktiken en frikoppling av postkolonialismen från den formella avkoloniseringen. Det är kolonialismens effekter som fokuseras, inte övergången från formell kolonialism till någonting annat. Det centrala är alltså inte nödvändigtvis den plats som varit koloniserad utan de effekter på olika platser och människor som denna kolonisering gett upphov till (ibid:32ff).

Binär logik och internalisering

Vad som också förenar de fyra postkoloniala texterna är tanken om hur Europas och västerlandets självbild växt fram ur beskrivningen av den andre. Detta förefaller vara en av det postkoloniala teorifältets huvudpoänger. Detta glöms dock bort ibland i ett alltför ensidigt fokus på andrafieringsprocessen. Sharp (2009:37) benämner detta "den binära logiken", Loomba väljer istället att prata om dialektik (Loomba 2005:62) vilket bättre beskriver hur bilden av Europa och européen växer fram tillsammans med bilden av 'den andre' och som bilder som växer fram som konsekvenser av varandra. Även Saids och Fanons texter är fulla av beskrivningar och exempel på hur detta har gått till. Fanon (1995) är främst upptagen med rasismen och utgår framförallt ifrån dikotomin vithet-svarthet. Said (2000) beskriver det som att Europa blir allt det den andre inte är och tvärtom, och är den som allra tydligast pekar på den djupa historia som den binära logiken har. Sedan har, som Loomba (2005:72) också påpekar, före-

ställningarna om den andre stöpts om och rekonstruerats för att passa olika epoker och de huvudsakliga intressen som den binära logiken för tillfället behövt tjäna. Det är därför den 'ädle vilden' kunnat förvandlas till den 'bestialiska vilden', bara för att ge ett exempel. Typiska exempel på motsatspar är barbari-civilisation, känslsamhet-rationalism, promiskuitet-sexuell självbehärskning, lathet-arbetsmoral, statiskt-utvecklingsinriktat, vidskeplighet-vetenskaplighet (Said 2000; Loomba 2005; Sharp 2009).

En annan, kanske ännu mer häpnadsväckande del av denna logik eller dialektik, vilket också är ett av Saids (2000) huvudnummer är den geografiska omfattning som dessa stereotyper har kommit att få. Said pekar på att enorma områden har sammanfattas med relativt få karakteristiska, tillsynes helt utan några inbördes skillnader. En intressant aspekt av detta, som Fanon (1995) diskuterar i sin analys av kolonialismens psykologiska effekt på svarta människor, är att dessa stereotyper visserligen möts av lokalt motstånd, men också (eller som ett led i detta motstånd) av en lokal vilja att peka ut vissa grupper inom det 'egna' samhället som bärare av dessa stereotypa egenskaper.

Fanon diskuterar förhållandet att människorna på Antillerna ständigt försökt hålla rent mot Afrika. Han skriver att antillern blir förolämpad när han blir tagen för senegales och upprörd när människor från Västafrika utger sig för att vara antiller, exempelvis genom att lära sig kreol. Enligt Fanon beror detta på att de ser sig som mer vita än afrikanerna. De står närmare den vita människan och ingen afrikan ska få komma och dra ner dem i

smutsen. Detta gäller särskilt många av dem som utbildats i Frankrike, som tillbaka på Antillerna plötsligt ställer sig helt oförstående inför lokala dialekter och kulturyttringar (ibid:36).

En del av kampen för att bli vit är, enligt Fanon, att umgås med och omge sig med vita människor och rota reda på allt vitt man kan hitta i sig själv och sin egen historia, en vit släkting, anfader, vad som helst som kan indikera att man åtminstone är vitare än sina medsystrar eller medbröder. Detta är enligt Fanon grunden för svarta kvinnors intresse för vita män på Antillerna och i Frankrike. I deras närhet och sällskap kan de själva känna sig vitare och betraktas som vitare. Men det handlar inte bara om att umgås med vita utan också att undvika svarthet:

”Man måste till varje pris undvika att sjunka djupare ner i det svarta träsket. Varje kvinna på Antillerna söker efter den minst svarte mannen, det må gälla tillfällig förbindelse eller ett längre förhållande (...) Jag känner många flickor från Martinique som studerat i Frankrike och som utan omsvep erkänt för mig, fullständigt uppriktigt, att de aldrig skulle kunna gifta sig med en svart man. (’Ta sig ur det där och sen återvända frivilligt? Nej tack!’). ’Dessutom’ tillade de, ’vi menar inte att svarta inte skulle vara någonting värda, men det fattar du väl att det är bättre att vara vit’ (ibid:58).

Fanon berättar flera historier i liknande stil, bland annat den om en ung svart kvinna han träffat i Paris som hade en lista på dansställen med rubriken ’där man inte riskerar att stöta på några negrer’ (ibid:60). Denna vilja att bli vit blandas hela tiden

med djupa känslor av otillräcklighet som ibland tar sig uttryck just genom att svara förminska sig själva och förklarar sig närmast ickevärdiga den vita människan (ibid:80ff).

Fanons sväröverträffade text exemplifierar den internalisering av stereotyperna som den postkoloniala teorin ofta diskuterar. Sharp (2009) talar mer sammanfattande om hur den binära logiken har internaliserats hos tidigare koloniserade samhällen och folk och till slut tenderar att präglade dessa människors syn på sig själva. Då den koloniala makten men även efterkommande nykoloniala praktiker ofta sökt omforma människor till goda medborgare i en modern värld, skapas i detta avseende ett tryck som kommer både inifrån och utifrån.

Diskursbegreppet

Kolonialismen byggde åtminstone i viss utsträckning på samtycke, vilket Loomba noterar (2005:48ff). Hon hänvisar här till Gramscis diskussion kring hegemoni och makt som något som utövas genom en kombination av tvång och samtycke. Loomba vill få oss att förstå diskursbegreppet just via kopplingen mellan tvång och samtycke. Det finns ideologiska producenter och maktutövare som kyrka, stat, militär, polis men diskursen blir en diskurs först när ett visst mått av samtycke uppstår (även om detta samtycke i grunden uppstått som en konsekvens av tvång och förtryck). Först då kan diskursen forma en slags objektiv verklighet där den inte ifrågasätts, helt enkelt eftersom konsensus råder. För även om diskurs ofta beskrivs som ett regelverk eller

ett konceptuellt territorium som vi alla måste rätta oss efter blommar den naturligtvis ut i sin fulla prakt först när vi alla i självklarhetens namn agerar efter diskursen som det enda rimliga och rationella. Foucault kallade det en anpassning till ett repressivt system, där föreställningar om vad som är normalt och avvikande är helt internaliserade. Loomba citerar också Foucault när han skriver att ”makten är överallt, inte därför att den omsluter allt, utan därför att den kommer överallt ifrån” (ibid:56).

Detta länkar delvis till det som inom diskursanalys kallas intertextualitet, ansatsen att allt är beroende av allt annat, och den typ av textanalys som Said gör där han fokuserar lika mycket på länkarna mellan texterna som texterna i sig själva:

”Mina huvudsakliga metodologiska verktyg för studium av auktoriteten är för det första vad som kan kallas *strategisk placering*, vilket är ett sätt att beskriva författarens ställning inom en text med tanke på det orientaliska material han skriver om, och för det andra *strategisk gruppering* vilket är ett sätt att analysera sambandet mellan texter och det sätt på vilket grupper av texter, typer av texter och även textgenrer vinner massa, täthet och referentiell makt sinsemellan, och därefter i kulturen i stort.” (Said 2000:87)

Förutom att detta citat kan skänka en viss förståelse för dem som uppfattar Suids klassiker som relativt trög läsning så visar det också på ambitionen att studera orientalismen som en helhet, som en kompakt självförstärkande massa av lögner, halvlögner och halvsanningar som genom ett ständigt bekräftande av varandra till slut

skapar en vedertagen och komplett bild av Orienten.

En naturlig fråga i detta sammanhang är vad avkoloniseringen förde med sig i termer av förändrad kunskapsordning och kunskapsproduktion. Sharp (2009) levererar en tämligen pessimistisk bild där kunskapsproduktionen om tredje världen kom att fortsätta att handla om areastudier, etnografier och antropologiska studier med intresse för hur människor och samhällen i tredje världen fungerar och hänger samman i sig själva, utan några allmängiltiga teoretiska ambitioner. Forskningen om andra världen kom att handla om kommunismens förvrängande effekter medan forskningen om första världen sedan avkoloniseringen präglats av försök att skapa generella teorier om hur samhällen och människor fungerar och agerar. Västvärlden fick alltså fortsätta att representera det universella. Det liberala, moderna, kapitalistiska samhället är det normala och här kan man därför studera hur saker och ting förhåller sig rent objektivt. Däremot byggs sällan generella teorier om exempelvis mänskligt ekonomiskt/socialt, politiskt beteende utifrån studier av samhällen i exempelvis afrikanska länder.

Motståndet mot stereotyperna

Postkoloniala studier har ofta ambitionen att lyfta upp och visa på de faktiska motstånd som finns mot stereotyper, binär logik och internalisering. Loomba (2005) är dock, likt flera andra, funderad till hur man ska identifiera motståndet och beskriva det. Här finns en uppenbar risk, att människor och samhällen tillmäts mer aktörsskap, ’röst’ och förändringspotential än vad de i själva verket besitter.

Hybriditet och transkulturering är två populära begrepp inom postkoloniala studier. Båda begreppen refererar till överskridande praktiker där sociala rörelser och människor undviker att passa in i stereotyper utifrån snäva kulturella perspektiv och istället blandar friskt för att hela tiden överskrida gränser i ett försök att skapa något nytt och självständigt. Detta fungerar i sig självt nedbrytande på de stereotyper som exempelvis orientalismen etablerat.

Samtidigt har det existerat strömningar som exempelvis Negrituderörelsen som istället valt att lyfta fram ett gemensamt arv och gemensamma egenskaper i ett slags omvänt motstånd mot den europeiska rasismen. Negrituderörelsen har delvis inriktat sig på att hylla 'fel sida' i spalten med binära motsatspar. Detta har tolkats som en slags omvänd rasism och essentialism då man anammat flera av de epitet man fått tilldelat sig genom andrafieringen och den binära logiken. Det kan dock lika gärna tolkas som en typ av strategisk essentialism och antirasism (se Lundahl 2003). Det kan också tolkas som ett faktiskt motstånd mot västerländsk modernisering och allt som den gör med människor och samhällen i form av rationalisering och förtingligande.

Sharp (2009) lyfter också upp panafrikanism, panarabism och afrikanskt filmskapande som exempel på motstånd och identitetsskapande. Här tydliggörs enligt mig, problemet med hur motstånd ska beskrivas och värderas. Ofta är det möjligt att finna viss framgång på en ganska begränsad kulturell arena, medan de försök som gjorts för att etablera alternativa politiska och ekonomiska system sällan varit särskilt framgångsrika.

Peet, Harvey och närvaron av postkoloniala influenser

Kulturgeografen Richard Peet (2007) är intresserad av makt på ett liknande sätt som många postkoloniala teoretiker. Inte minst är han intresserad av makten över kunskapsproduktionen. Hans huvuduppdrag är dock att geografiskt lokalisera makten över den ekonomiska politiken i världen. För att göra detta delar Peet upp makten i tre sfärer som är intimt sammanflätade; den ekonomiska makten, den politiska makten och den ideologiska makten. Den ideologiska makten skulle i relation till postkoloniala studier kunna översättas till den rådande diskursen eller makten över kunskapsproduktionen. Här finns alltså en uppenbar länk till den postkoloniala teorin.

Samtidigt är Peet, om man jämför med exempelvis Edward Saids framställning i *Orientalism*, mycket mer konkret och ekonomiskt inriktad även när han beskriver den ideologiska makten att det kan vara svårt att först se några direkta likheter dem emellan. Medan Said, Loomba, Sharp och Fanon har fokus på representationer, stereotyper och ett slags diskursivt förtryck där kulturer och samhällen konsekvent nedvärderas och förvrängs tar Peet sin utgångspunkt i ett annat mer klassiskt utvecklingsgeografiskt problem. Peet slår tidigt fast att världen av idag är materiellt orättvis och klyftorna har under den nyliberala eran bara fortsatt att tillta. Samtidigt menar han att nyliberalismen inte ens i makroekonomisk mening varit någon framgång (2007:5ff). Kulturgeografen David Harvey (2009) för ett liknande resonemang i sin bok där han analyserar hur ett relativt litet särintresse har lyckats dölja det faktum

att nyliberalismen varit ett tillväxtsmässig misslyckande (Harvey 2009:42ff).

Det som gör Peets bok intressant i jämförelse med de postkoloniala teoretiker som diskuteras i denna text är att han har liknande ambitioner, för liknande resonemang och i viss utsträckning använder en liknande referensram. Begrepp som hegemoni och diskurs är centrala för Peet och dessa begrepp diskuteras relativt ingående i bokens första del. Hegemoni förstår han utifrån Gramsci som den kulturella produktionen av värdesystem, attityder, trosuppfattningar och moral som tjänar till att få folkets stöd för den existerande samhällsordningen och den existerande livsstilen. När han diskuterar diskursbegreppet lutar han sig mot Foucault och beskriver diskurs som ett regelsystem för vad som kan sägas, vad som tas på allvar och vilka som inkluderas i viktiga diskussioner (Peet 2007:12ff).

Paradoxen att nyliberalismen vinner mark och erkännande samtidigt som den varken varit ekonomiskt eller socialt framgångsrik förklarar Peet med att ett antal rika människor tjänar på politiken och att dessa dominerar de centrala institutionerna som innehar den ideologiska, politiska och ekonomiska makten. Dessutom menar Peet att det inte sker ett grundläggande ifrågasättande av politiken, utan att i den mening kritik framförs är denna kritik av en liberal natur som inte handlar om en attack på de grundläggande processer som skapar fattigdom och ojämlikhet. Även kritikerna av den nyliberala politiken är fångade (begränsade) av diskursen och ser inte de grundläggande motsättningar som finns inom det kapitalistiska systemet. Peet hävdar därmed att de nyliberala

idéerna har normaliserats och spridit sig som ett slags sunt förnuft som vi inte klarar av att ifrågasätta eller vars ifrågasättande (när det ändå sker) framstår som alltmer oförnuftigt, oansvarigt och utopiskt (Peet 2007). Foucaults ”Makten är överallt; inte därför att den omsluter allt, utan därför att den kommer överallt ifrån” känns mycket närvarande i Peets text där vi alla, utom ett fåtal äkta radikala krafter, är mer eller mindre medskyldiga till den orättvisa värld vi lever i. Detta länkar också väl till Gramscis och Loombas diskussion om samspelet mellan tvång och samtycke.

Peets text präglas av ett mycket tydligt aktörsperspektiv. Den ekonomiska politiken som förs ligger i vissa individers, företags och organisationers intresse och han namnger både företag, departement och personer som han anser spelar nyckelroller i utvecklandet av den globala ekonomiska politiken. Dessa aktörer som representerar både den politiska, ekonomiska och ideologiska makten bildar tillsammans ett maktfält och en hegemoni som genomsyrar nästan alla samhällen men som ändå främst kan lokaliseras till maktkluster i USA och Västeuropa. Den ekonomiska makten domineras av investmentbanker, internationella finansinstitut, Wall Street, försäkringsbolag, storbanker och regeringar i OECD/G7/8 grupperna. Den ideologiska makten vilar tungt i den akademiska disciplinen nationalekonomi, som utifrån en västerländsk förståelseram, med djupa historiska rötter, utformar generella regler och lagar för mänskligt beteende, vilket är en beskrivning som ligger väl i linje med hur Sharp (2009) beskriver kunskapsproduktionen i den postkoloniala världen.

I kortform är det så här enligt Peet; flödet

av idéer och det som anses vara vetenskap kontrolleras av ekonomiämnet. Denna disciplin sätter därmed ramarna för samhällsutvecklingen, vad som är mål, medel och möjligt att åstadkomma. Denna disciplin domineras i sin tur av den engelskspråkiga världen. I den engelskspråkiga världen är det vidare så att ekonomiämnet domineras av ett antal institutioner, nästan samtliga i USA som helt dominerar publiceringen i de mest prestigefyllda tidskrifterna. Dessa universitet präglas dessutom av omfattande nätverk med institutioner utanför universiteten och de mer framträdande forskarna rör sig både ledigt och flitigt mellan forskning och policyutveckling på institutioner som Internationella Valutafonden, Världsbanken, finansministerier och investmentbanker. Således intog nyliberala ekonomer som Milton Friedman och Fredrich von Hayek, med sina kopplingar till regimerna i USA och Storbritannien under 1980-talet, nyckelroller i utformandet av den globala ekonomiska politiken. I grunden verkar dock Peet mena att dessa ekonomer främst har lyckats med att teoretisera sitt personliga stöd för den överklass som tjänar på nyliberalismen och som spelar en central roll för att finansiera och underhålla både den ideologiska och den politiska makten (Peet 2007:78ff).

Den *politiska* makten är således tätt knuten till både den ideologiska och den ekonomiska makten. Peet fokuserar diskussionen till USA och tar först upp det starka inflytandet som den ekonomiska makten har över de republikanska och demokratiska partierna. Den ekonomiska makten finansierar politiska kampanjer och bestämmer i stort sett utfallet

av presidentvalskampanjer, den anställer före detta politiker och finansierar tankesmedjor, journalister och lobbyister. Tankesmedjorna har i sin tur ett stort inflytande över politiken, varav en övervägande del är konservativa medan resten är liberala. Medierna kritiserar inte valkampanjsystemet i USA eftersom de själva är beroende av den politiska reklam som själva kampanjerna bygger på.

Peets slutsats blir att det som kommit att kallas Washington Consensus är producerat av USAs regering, tankesmedjor, en akademisk elit, IFIs (IMF, WB med flera), Wall Street och de stora investmentbankerna. Peet går också igenom hur denna nyliberala politik har spridits över världen som lösningen på fattigdomsfrågan, via strukturanpassning och fattigdomsstrategier. Och, skriver Peet, var helst politiken har visat sig vara misslyckad och fattigdomsskapande så har svaret genomgående varit att avregleringen och liberaliseringen inte varit tillräckligt omfattande (Peet 2007). Likheterna mellan Peet och Said är i många avseenden påfallande. På var sitt håll spinner de en kompakt väv för att övertyga sina läsare om den rådande diskursens intensitet och potens. Båda två arbetar utifrån frågeställningar som erbjuder en obegränsad empiri och båda två kan kritiserar för att välja sina exempel med viss omsorg.

Harvey gör i mångt och mycket en liknande analys som Peet när han försöker förklara hur individualismen har kunnat slå igenom på samhällets samtliga plan. Centralt för Harvey, vilket påminner om Peet, är att man har lyckats få massorna att rösta emot sina egna materiella intressen, och lyckats dölja att nyliberalismen

varit misslyckad, inte minst tillväxtmässigt. Exakt hur man lyckats dölja detta är något oklart men avgörande för Harvey är att när det han kallar 'klassmakten' är återupprättad, sätter också de övre samhällsskikten agendan för alla diskussioner och just för denna samhällsklass har nyliberalismen varit en stor framgång (Harvey 2009:42f). Man har helt enkelt lyckats få samtliga klasser att acceptera och anta ett extremt individcentrerat perspektiv på utveckling och framgång, där alla som inte lyckas har sig själva att skylla.

Harvey ser i dagens värld en allians mellan nyliberalismen och nykonservatismen. De nyliberala doktrinerna har genom denna allians fått en effektiv försvarare i en nykonservativ stat som möjliggör en långtgående ekonomisk liberalisering genom att förhindra den ordning som skulle riskera att uppstå med en alltför marginal stat. Denna nykonservativa stat skapar ordning och "konsensus kring centrala moraliska värden" som hyllandet av familjen, kristna värderingar och tar avstånd från sådant som feminism, homosexualitet med mera som annars skulle kunna frodas fritt i ett nyliberalt samhälle och i förlängningen anta subversiva tendenser (Harvey 2009:59). Den nykonservativa staten håller alltså samman samhället värderingsmässigt (hjälp till att upprätthålla diskursen) samtidigt som dess institutioner agerar omfördelade i motsatt riktning genom att stödja vad Harvey kallar ackumulation genom fräntagande. Från statens håll sker detta exempelvis genom privatisering av det gemensamt ägda, nedskärningar i sociala skyddssystem och förändrad skattelagstiftning.

Likt de postkoloniala teoretikerna är

Peet intresserad av att ge exempel på motstånd. Detta motstånd finner han dock varken bland de som kritiserar nyliberalismens effekter, eller bland ickestatliga organisationer (NGOs) som arbetar med fattigdomsbekämpning utan bland ett fåtal sociala rörelser i Sydamerika och regimer som de i Venezuela och Bolivia. Här vågar man ta verklig strid mot nyliberalismen och välja en annan väg. På det stora hela har man också varit framgångsrika i sin kamp mot fattigdom, trots det motstånd man stöter på (Peet 2007:164-181). Harvey är också intresserad av motstånd men detta blir snarare något han efterlyser än något han ser några tydliga exempel på i dagens värld (Harvey 2009). Harvey och Peet är eniga om att de ickestatliga organisationerna inte har mycket att komma med vad gäller alternativ och motstånd. Enligt Harvey agerar dessa främst som "trojanska hästar för en global nyliberalism" (Harvey 2009:52) som fyller det välfärdsvakuum som staten lämnat efter sig efter alla nedskärningar och privatiseringar.

Harveys och Peets resonemang liknar varandra i de flesta avseenden även om Harveys bok är skriven i en mer fri essäform. De är båda aktörsorienterade, även om Peet är den som drar det till sin spets genom att peka ut de goda och rättrådiga som exempelvis Hugo Chavez och Evo Morales och de onda och "vidriga" som exempelvis Hayek och Friedman (Peet 2007:81). Just deras aktörsfokus och inte minst Peets empiriska anslag gör att de lyckas måla upp en bild av en värld där en särskild diskurs råder. Peet påminner i detta avseende om Said där exemplen till slut formar en slags helhet. En viss skillnad kvarstår dock i att Peet och Harvey i första

hand är inriktade på att analysera och kritiserar den dominerande diskursen, snarare än att analysera hur icke västerländska områden beskrivs och gestaltas som en konsekvens av denna diskurs, även om dessa beskrivningar hela tiden finns med i bakgrunden. Både Peet och Harvey rör sig också ledigt mellan materiella och mer postmoderna perspektiv åt det hållet som jag uppfattar att exempelvis Sharp efterlyser i sin bok. Harvey är dock den som gör detta mest elegant och den som når längst i sin diskussion kring det som man kan kalla den 'nyliberala rättighetsdiskursen'.

Enligt David Harvey har alliansen mellan politik, näringsliv, överklass och den kristna högern lyckats etablera ett extremt individcentrerat perspektiv på utveckling där en "individens framgång eller misslyckande i samhället tolkas (...) i termer av personliga entreprenörsegenskaper istället för att förklaras utifrån strukturer" (Harvey 2009:30). Denna diskurs ger för handen att fattigdom beror på individen själv, inte på det ekonomiska systemet. Av detta följer, så vitt jag kan förstå, att nyliberalismen egentligen inte kan misslyckas som ideologiskt, politiskt och ekonomiskt projekt, det är bara människorna som befolkar det nyliberala samhället som kan misslyckas, eller möjligen den stat som inte fullt ut släpper taget om marknaden.

I denna nyliberala ordning handlar alla strävanden om individuella rättigheter och detta perspektiv har även tagit överhanden över folkrörelser och ickestatliga organisationer. Detta fokus på individen försvårar en diskussion kring klyftor, regleringar och alternativa politiska och ekonomiska system, där individens fri och rättigheter i viss utsträckning måste begränsas. Harvey

skriver att motståndsrörelsers främsta uppgift idag borde vara att utkämpa striden kring vilka universella begrepp och rättigheter som ska styra konstruerandet av vår rättighetsuppfattning (Harvey 2009:53ff). Här länkar Harvey sin marxistiska kritik till en mer grundläggande diskussion kring modernitet och utveckling som är vanligt förekommande hos både postmodernister och postkoloniala forskare.

Man kan naturligtvis diskutera vilket inriktning som egentligen har agerat inspiratör åt den andra. Tydligt är dock att både Peets och Harveys texter är präglade av vad som idag betraktas som postkoloniala och postmoderna perspektiv. Lika mycket som de bekymrar sig över vad som skapar materiell ojämlikhet och orättvisa, vill de visa hur kompakt diskursen är som sätter ramarna för vilken politik som är möjlig att föra, eller ens möjlig att tala om och samtidigt bli tagen för seriös. Dom har båda ambitionen att visa hur diskursen penetrerar våra samhällen på ett närmast överväldigande sätt. Samtidigt är olikheterna mellan forskningsfälten fortfarande stora och det finns goda skäl att hålla isär inriktningarna. För egen del ser jag exempelvis inte att Fanons *Svart hud-Vita masker* skulle ha någonting att tjäna på en tydligare materiell analys av rasismen. Risker är snarare att det skulle göra texten tvehågsen och mindre skarp. På samma sätt finns det materiella analyser som står bäst för sig själva. Men inriktningarna har i många fall mycket att tjäna på en ökad integrering. Via sin indelning i tre maktsfärer erbjuder Peet till och med ett ramverk för ett sådant arbete som många empiriska fallstudier kring exempelvis lokal utveckling skulle kunna ha stor användning för.

Referenser

- Fanon, F (1995) *Svart hud, vita masker*. Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg.
- Harvey, D (2009) *Den globala kapitalismens rum. På väg mot en teori om ojämngeografisk utveckling*. Tankekraft förlag, Hägersten.
- Loomba, A (2005) *Kolonialism/Postkolonialism. En introduktion till ett forskningsfält*. Tankekraft Förlag, Stockholm.
- Lundahl, M (2005) *Vad är en neger. Negritude, Essntialism, Strategi*. Glänta, Göteborg.
- Mercer, C; Mohan, G & Power, M (2003) Towards a critical political geography of African development. *Geoforum* 34, 419–436.
- Peet, R (2007) *Geography of power. The making of global economic policy*. Zed books, London.
- Said, E W (2000) *Orientalism*. Ordfront, Stockholm.
- Sharp, P J (2009) *Geographies of postcolonialism*. SAGE, London.

*Pelle Amberntsson arbetar på Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi i Göteborg. Disputerade i Geografi 2011.
Mejl: pelle.amberntsson@geography.gu.se*

Exkursionen till Manchester och Liverpool!

– Synd att jag inte längre jobbar som lärare eftersom vi fick så många praktiska tips om hur man kan lägga upp exkursioner med mera.

På det sättet sammanfattade en av deltagarna sommarens exkursion till Manchester och Liverpool

16–20 juni genomförde Södra kretsen

och Kronobergskretsen en exkursion till Manchester med platsmarknadsföring som ett genomgående tema. 35 deltagare från hela Sverige i åldrarna 22 till 70 fanns med – flertalet av dem är eller har varit lärare – och de ledsagades av Lena Eskilsson och Magnus Grahn från Lund.

Manchester är industrialismens vagga

och därför utgör denna engelska miljonstad en guldgruva för en historiker. De industriella miljöerna bildar även en guldgruva för de som vill marknadsföra en stad – historia och geografi kan med andra ord vara säljande.

Platsmarknadsföringen handlar dock om en process som kan vara både inkluderande och exkluderande, i alla fall enligt kulturgeograferna på Manchester Metropolitan University, där vi fick en intressant och givande föreläsning. Tredje generationens arbetslösa i Manchester håller kanske inte med om att kostsamma evenemang, byggnader och infrastruktur är den bästa vägen ur fattigdom.

Totalt sett var deltagarna nöjda med exkursionen.

– Jag har fått mycket användbar information både vid exkursionerna, vid föreläsningen och egen utforskning som jag kan använda i min undervisning. Föreläsningen vid universitetet var riktigt bra, sammanfattade till exempel en av deltagarna.

Mer information om exkursionen till Manchester finns på bloggen: <http://exkursionmanchester.wordpress.com/>

Magnus Grahm